

אמרי חמרא סעיד. פירוש סועד את הלב ומחוקו. זיין הוא ממעט הרעב מן הגוף אבל אינו מחוק הלב, ויין מחוק הלב⁶⁴ וזהו המסעד, כדכתי'⁶⁵ וסעדו לבכם.

אי הכי נברך עליה ג' ברכות וכו'. וא"ת ומי עדיף ממוזן גופיה דאמרינן לקמן⁶⁶ אין פרוסות קיימות בתחלה בורא מיני מזונות ולבסוף ברכה אחת מעין שלש⁶⁷. יש לומר, דכיון דאשתני לעילויא דומיא דפת וקבעו לו ברכה לכתחלה בפני עצמו משום חשיבותו, הוה ס"ד למימר דלאחריו נמי נברך שלש ברכות דומיא דפת. מפי מורי גר"ו⁶⁸.

היכי דמי אי⁶⁹ דקא שתי ליה. פירוש בעיניה, אזוקי קא מזיק ליה, פירוש האי מפסיד השמן הוא וחשוב כמזיק, ולא חשיבה הנאה כלל⁷⁰. כדתנן לגבי תרומה דמשלם את הקרן ולא חומש, פירוש דאין חומש אלא בנהנה דהתורה אמרה איש כי יאכל קודש פרט למזיק⁷¹ ומן הדין מזיק להקדש פטור אלא דרבנן חייבוהו בקרן כשיש לו בעלים כגון דאתא ליד כהן, אבל ודאי אי לא אתא לידא דכהן בלאו הכי נמי פטור⁷², דממון שאין לו תובעים הוא. ומשני כגון דשתי ליה על

וזה נקרא מירוח, הוקבעה למעשר לפי שנגמרה מלאכתה לגמרי, ושעה זו נקראת גרנה למעשר⁶⁹. והאוכל ממנה כזית חייב מיתה בידי שמים⁶⁰. ושאר פירות יש להם ענין שהוא להם כעין גורן להקבע למעשר כל אחד לפי ענינו. וקודם לזמן זה מותרין באכילת עראי מדבריהם, ומן התורה אפי' באכילת קבע, לפי שלא הוקבעו. ובשבת אסור אפי' אכילת עראי מדבריהם, לפי שכל אכילת שבת עשו כקבע, יצא שבת חזרו להיתירן⁶¹. אבל במיוחד אותם לשבת הוקבעו מדבריהם ונאסרו לעולם אפי' באכילת עראי, עד שיעשר. הרי שלא מירת תבואתו ונקה אותה מן המוץ והכניסה לבית, ראיית פני הבית קובע. הרי שהכניסה במוץ שלה ונקה אותה יפה, והניחה בשקים ובתיבות ולא עשה לה מירוח הרי זו פטורה לעולם, ואי איפשר לה לעולם לבוא לכלל חיוב, וזו כיון שאי איפשר לה לעולם לבוא לכלל חיוב הותרה לגמרי אפילו באכילת קבע⁶². נימא בורא פרי הזית. משמע פירא, ופירא גופיה זית איקרי, ומשמע השמן היוצא מן הזיתים⁶³. ואין אומרים כן, כמו שאין אומרים בורא פרי היין היוצא מן הענבים כי האילן צריך להזכיר.

להדיא הוציא הגפן מן הכלל שאינו בכלל ג' ברכות אלא ברכה אחת, ומאי מהני האי דסעיד, ולא מצאנו דתיקנו רבנן בתיקון הברכות א"כ ליכא לפרש שהקושיא שיתקנו רבנן בזה כעין לחם. שו"ר במלא הרועים בהגהותיו ובשו"ת מנחת ברוך דיני ברכות סי' ה' שהקשו כע"ז ונשאלו בצ"ע. מיהו לרבנן לשיטתו אין זה קשה כלל שכתב לקמן מד, א דין ילפינן מושבעת שזו שתיה ואם כן שפיר קאי ג' ברכות איין וע"ש שתמה באמת למה למסקנא אין מברכין ג' ברכות ומסיק דבעבר ובירך ג' ברכות יצא. ועי' רבנו מט, ב. 69 לפנינו: אילימא. 70 ברש"י כתב דכיון דמזיק אין זו אכילה שטעונה ברכה. אע"ג דלגבי ברכה לפניה לא כתיב ואכלת ומברכים אפילו בפחות מכשיעור, מ"מ ס"ל לרש"י דכעין לאחריה תקנו. וברשב"א כתב בשם רה"ג שכיון שמזיק אינו מברך כלל. אבל ברמב"ם ברכות פ"ח ה"ב כתב שמברך עליה שהכל. דאף דלא נהנה הנאת שמן, מ"מ איכא הנאה ואין תלוי בענין אכילה. [ועי' מה שכת' במכתם]. ובהל' ברכות פ"א הל' כא ופ"ב הל' לה כתב כרש"י דאינו מברך עליה כלל. ועי' ראש יוסף כאן מרמב"ם הל' תרומות פ"י ה"ח. 71 פסחים לב, ב וש"נ, ועי' רש"י כאן. 72 זו פלוגתת ראשונים, עי' רש"י ותוס' ב"מ צט, ב, ותוס' ב"ק ו, ב ד"ה שור שכתבו דביד כהן הוי כמזיק ממון הדיוט. ועי' ב"מ ו, ב תוס' סוד"ה והא

מעשרות פ"ג מ"א, ב"מ פח, ב. 59 מעשרות פ"א מ"ה, ועי' רבנו לעיל לא, א. 60 סנהדרין פג, א. 61 ביצה לד, ב. 62 כ"כ רבנו לעיל לא, א. ואכמ"ל. 63 ונמצא שמברך על פרי דפרי ושם האילן אינו מזכיר, ואפשר שכונתו ג"כ מטעם שכ' רש"י שאין זו בריאת שמים כי בידי אדם היא בריאה זו. 64 גם במאירי כתב כע"ז ששאר מינים אע"פ שזנים ר"ל שממעטין הרעב הואיל ואין סועדין את הלב שיהא שבע וחזק בכך. 65 בראשית יח, ה. 66 לו, א. 67 עי' צ"ח שתמה נמי ממיני מזונות, ויש שתירצו שפרוסות שאינן קיימות גריעי אבל אין זה מספיק כיון דזיין וסעיד. 68 ל"מ ברא"ה וכנראה שרבנו שמעה מפיו ממש, והרבה כע"ז בריטב"א. ועיקר הדברים דבין בא לעילויא כמו בפת משא"כ במיני מזונות שאין זה עיקר עילויא שהרי פת חשיבא מינייהו. מיהו קשה לשיטת רבנו דמעין ג' הוי דאורייתא משום דס"ל כרבנן לקמן מד, א דארץ הפסיק העניין והיינו לחלק שרק בלחם איכא ג' ברכות משא"כ בז' המינים יש חילוק, שאע"פ שחייב לברך מ"מ אינו מברך אלא אחת [והאי הפסיק הענין שונה מכל מקום, שכאן הכונה חילק הענין], ונמצא שחילוק הברכות דאורייתא, דבלחם איכא ג' ברכות ובז' מינים רק מעין ג', ולפי"ז קשה מאוד מאי מקשינן הכי דלברך ג' ברכות איין, הא הפסוק

כל קמח ראוי הוא לכוס, וע"כ לא פליג עליה רב נחמן אלא משום דאשתני, אבל מודה הוא דראוי לכוס מדלא אתי עלה מהאי טעמא⁷⁹. ובודאי אם איתא דבקמח קליות איירי כמו שפירשו קצת המפרשים⁸⁰ הוה ליה לפרושי בגמרא, ומדלא מפרש לה הכי ונקיט לה סתמא, ודאי בכל קמח מיירי, וכל קמח מודו כולוהו דראוי לכוס. ושמעינן מינה לענין פת שנאפה בשבת לצורך נכרי שהוא מותר לישראל בשבת, דמשום מלאכה ליכא כיון דלצורך נכרי נאפה, ולא חשו חכמים אלא בעושה לצורך ישראל, אבל לצורך נכרי לא חשו כלל לאיסור מלאכה. ומשום איסור מוקצה ליכא כיון דמעיקרא קודם שנאפה היה ראוי לכוס⁸¹.

ולענין הלכתא קיי"ל כרב נחמן⁸², דכיון דאדתי להדיא דרבא הוה ליה רב יהודה ורב נחמן, והלכה כרב נחמן. ועוד דלא רגילי אינשי לספויי קמחא, וכל שכן קרא חייא וקמחא דשערי דמברכין שהכל דלא חזו כלל.

ורבי יצחק בעל התוספות⁸³ כתב דכל היכא דלא מברך אלא שהכל או בורא פרי האדמה ברישא, ליכא בסוף ברכה מעין שלש, דחמשת המינין מזון נינהו וכל זמן שאין אוכלין אותם כעין מזון אין ברכה דלאחריהן מן התורה, דכשהזכירן התורה למזון הזכירן, וכיון דכן לא מברך אחריהן מעין שלש אלא כשהן כעין מזון כעין דיסא וכיוצא בה, וכל זמן שהוא מברך בסוף מעין שלש תחלתו מברך בורא מיני

ידי אניגרון. פירוש שמערב השמן עם סילקא⁷⁸, וכי האי גונא אורחא דאינשי הוא וכדרך הנאתו הוא.

[לו, א] הכא⁷⁴ כמאי עסקינן בחושש בגרונו. פי', דכיון שחושש בגרונו ושאתי ליה ע"י אניגרון ונותן שמן הרבה לתוך אניגרון, הוה ליה שמן עיקר, דכיון שעושה מפני חשש הגרון, עיקר השתיה אינו אלא מפני השמן שירכך הגרון. ולא חשיב מוזיק דאורחא דאינשי בהכי⁷⁵ ומברך עליו, כדתניא החושש בגרונו לא ינער⁷⁶ שמן לחוכו בשבת. פי' לא ינענע השמן בגרונו ויערבנו לשם, שעל ידי העירוב⁷⁷ נראה שעושה לרפואה, ואסור לעשות בשבת משום גזרה דשחיקת סממנין. אבל גותן הוא שמן הרבה לתוך גרון ובולע, כלומר מערב השמן עם סלקא, ובולע אותן בלא עירוב ונענוע, שאע"פ שעושה אותו לרפואה כיון שדרך לשתותו גם כן לפעמים בלא רפואה מותר, ולא גורי' משום שחיקת סמנין, כדאמרי'⁷⁸ כל האוכלין אדם אוכל וכל המשקין אדם שותה ואפילו לרפואה, דכיון שדרך אכילה ושתיה בכך בלא רפואה מותר.

קימחא דחמי רב יהודה אמר בורא פרי האדמה. פירוש כדין כוסס את החטה, דסבירא ליה דאע"ג דאשתני, במילתיה קאי. ורב נחמן קאמר שהכל הואיל ואשתני אשתני. וסתמא קאמר, ומסתמא ודאי בכל קמחי מיירי בין קמח קליות בין קמח דלאו קליות, מדנקטינן ליה סתמא, ודכולי עלמא

גיטין מט, ב ד"ה שור ותוס' רי"ה כאן דהוה דרבנן. 73 רבנו סתם בזה, מיהו ברש"י כתב שנתן שמן הרבה, ופי' בטור סי' רב דבזה אפילו אינו חושש בגרונו, ועי' ב"ח ומג"א שם. אבל ברמב"ם שם כתב דאם לא היה חושש בגרונו מברך שהכל. ועי' בה"ג בטור שם. ועי' הל' ברכות פ"א הכ"ב. 74 קטע זה מכי"נ, ועי' תר"י. 75 אבל

ברא"ה דוקא שלא נתן הרבה שמן שיוציאו מידי מאכל. 76 לפנינו : יערערגו. 77 אפשר שצריך לתקן : שלא ינענע השמן (ויערבנו) [ויעכבנו] לשם שעל ידי (העירוב) [העיכוב] נראה וכו'. וכן בסמוך בלא (ערוב) [עכוב]. ועי' תר"י. 78 שבת קט, ב.

79 הנה בסוגיין יש ג' שיטות, דעת התוס' והראב"ד ועוד ראשונים עי' מכתם שנחלקו בקמח שמייבשין בתנור שראוי לאכילה אבל קמח סתם אין דרכו לאכלו. ודעת הרי"ף והגאונים שמייבשין כאן בקמח סתם. וברשב"א תר"י ורא"ש נסתפקו לדעתו שאפשר שבקמח מיובש לד"ה בפה"א, ומדעת רבנו וכ"ה

ברא"ה משמע שמפרשים בכל הקמח שגם קמח סתם ראוי לכוס, וכן אפילו קמח מיובש אינו מעולה ועדיין נחלקו בו. ועי' הל' ברכות לריטב"א פ"א כו שכתב שכל הקמחים בין קמח קליות או קמח אחר מברך שהכל שנשתנה מכמות שהיה, ע"ש. 80 בתוס' לפנינו ובת' רי"ה ועי' רשב"א בשם הראב"ד ותר"י. וקושית רבנו כתב גם הרא"ה. 81 כן כתב הרא"ה כאן והובא בשמו באהל מועד הל' שבת דרך ח' מו, ב אלא ששם חילק בין חיטים ושעורים שאינם ראויים לכוס ורבנו לא הזכירה ואפשר שנשמט מחמת הדומות וצ"ל : היה ראוי לכוס [ולאפוקי פת שעורים דודאי אסור משום מוקצה דקמחה דידיה אמרי' בגמרא דלא ראוי לכוס]. ובעיקר הדין עי' טור ושו"ע סי' שכה ס"ד וט"ז שם, תשב"ץ ח"א סי' מד, ודרכי משה שם בשם תשובות הרשב"א. 82 כן פסק הרי"ף בשם הגאונים, עי' רב האי ברשב"א ואוצה"ג, בה"ג ד"ו א 13 א ור"ח בתוס' רי"ח ועוד טור סי' רח. ועי' מכתם. 83 כ"ה בכי"נ